

**Latvijas Žurnālistu asociācijas Ētikas komisijas atzinums par
mediķu atklāto vēstuli saistībā ar LTV raidījuma “Aizliegtais paņēmiens” raidījumu
“Operācija: Ērču sekas. Laima slimība”**

Latvijas Infektologu un hepatologu asociācija, Latvijas Infektologu, hepatologu un HIV/AIDS speciālistu asociācija, Latvijas Pediatru asociācija un Latvijas Bērnu infektologu biedrība 2019. gada 27. martā izplatīja atklāto vēstuli, kurā izteikti pārmetumi saistībā ar 2019. gada 25. martā LTV1 raidījumā “Aizliegtais paņēmiens” demonstrēto sižetu par Laimas boreliozī.

Tā kā starp vēstules adresātiem bija arī Latvijas Žurnālistu asociācija un tā kā vēstules saturs ir saistīts ar žurnālistu profesionālo darbību, šinī vēstulē izteiktos pārmetumus ir izvērtējusi Latvijas Žurnālistu asociācijas Ētikas komisija.

Atklātās vēstules autori raidījuma žurnālistu darbā **saskatījuši šādus pārkāpumus:**

1) lai gan raidījumā izteikti pārmetumi par Latvijas infektologu darbu, neviens Latvijas infektologs nebija intervēts;

2) raidījumā intervētais Gdaņskas klīnikas ārsts sniedz bīstamus padomus; šinī klīnikā tiek izmantotas alternatīvās medicīnas (tādas, kuras efektivitāte nav klīniski pierādīta) metodes. Atklātās vēstules parakstītāji norāda, ka šī mediķa izteiktais padoms par divu nedēļu antibiotiku kursu pēc ikviena ērces koduma ir nepamatots;

3) anonīmu informācijas avotu izmantošana, izsakot kritiku par konkrētu ārstu darbu.

Atklātās vēstules autori uzskata, ka sižeta veidotāji ir pārkāpuši LŽA Ētikas kodeksa 1.3. punktu (“Žurnālistu pienākums ir gādāt, lai sabiedrība saņem pilnu informāciju par procesiem un notikumiem. Žurnālisti ir par daudzpusīgu viedokļu apmaiņu, analītisku un kritisku nostāju pret politisko, ekonomisko un tiesu varu, aizstāvat sabiedrības un indivīda tiesības”); 2.1. punktu (“Žurnālista galvenais uzdevums ir sniegt sabiedrībai patiesu un pārbaudītu informāciju”); 2.2. punktu (“Faktu izklāstam žurnālista veidotajā saturā jābūt objektīvam, skaidram, bez falsifikācijas vai maldināšanas”), kā arī 3.5. punktu (“Žurnālistam jāizvairās izmantot anonīmus avotus publicētajos materiālos. Atsaucoties uz anonīmu avotu, žurnālists uzņemas atbildību par informācijas patiesumu un iespēju robežās paskaidro anonimitātes iemeslu”).

Ētikas komisija lūdz raidījuma “Aizliegtais paņēmiens” vadītāju Gunti Bojāru sniegt atbildi. **Tajā viņš ir skaidrojis, ka:**

1) raidījuma veidošanas laikā tika uzrunāti divi infektologi, tai skaitā raidījumā minētā Ilze Ekšteina, bet viņi nebija raduši iespēju sniegt interviju. Raidījuma studijas daļā piedalījās Latvijas ārstu biedrības prezidente Ilze Aizsilniece, kura ir zinoša par Laimas slimību un kura, raidījuma veidotāju ieskatā, var pārstāvēt Latvijas ārstus;

2) Gdaņskas klīnikas ārsta sacītais ir viņa viedoklis, bet sižetā vai studijas daļā izskanēja arī citi viedokļi. G. Bojārs raksta, ka “raidījumam nav pamata cenzēt kāda viedokli, turklāt tā visi paudēji ir ārsti, tajā skaitā arī Polijas ārsts ir sertificēts ārsts.” Viņš noraida apgalvojumus, ka raidījumā minētie pacienti būtu ārstēti ar alternatīvās medicīnas metodēm. Raidījuma vadītājs arī norāda, ka imunologa Laura Līciša ieteikums izmantot “dabīgās antibiotikas” ir bijis viņa viedoklis — viens no vairākiem, kas raidījumā parādīti;

3) informācijas avotu anonimizēšana šajā gadījumā bija pieļaujama tāpēc, ka runa ir par sensitīvu informāciju. Šie cilvēki nav anonīmi raidījuma veidotājiem, kuriem ir zināma to identitāte, analīžu izraksti un citi dati, kas ļāvuši pārliecināties par informācijas avotu sacītā patiesumu.

Iepazinusies ar atklātās vēstules tekstu un G. Bojāra skaidrojumu, **LŽA Ētikas komisija secina:**

1) Raidījuma veidotāji nav no sižeta izslēguši infektologu viedokli. Viņus nevar vainot tajā, ka potenciālie intervējamie nebija pieejami vai nevēlējās runāt. Lai gan raidījuma veidotāji būtu varējuši vēl aktīvāk meklēt iespēju ar kādu no infektologiem runāt, tomēr arī nozaru pārstāvjiem pašiem arī ir pienākums aktīvāk iesaistīties, lai skaidrotu savu pozīciju un atbildētu uz žurnālistu jautājumiem. Otrajā ērcu sekām veltītajā “Aizliegtā paņēmiens” raidījumā infektologu viedoklis tika plaši pārstāvēts;

2) Ētikas komisija nav tiesīga vērtēt raidījumā izmantoto informācijas avotu, tai skaitā Gdaņskas ārsta profesionālo kvalifikāciju. Raidījumā no šī mediķa alternatīvās medicīnas padomi neizskanēja. Vienlaikus Ētikas komisija, runājot plašāk nekā konkrēti par šo gadījumu, norāda uz žurnālistu pienākumu rūpīgi izvēlēties informācijas avotus, lai nepopularizētu nezinātniskus vai marginālus viedokļus. Viedokļu daudzveidība žurnālistikā ir ļoti svarīga, tomēr to nedrīkst konstruēt mākslīgi. Ir jomas, kurās nozares pārstāvjiem ir visai liela vienprātība, un tādā gadījumā meklēt kādu citādu viedokli tikai tāpēc, lai pretēji viedokļi izskanētu, nozīmē sniegt neproporcionāli lielu redzamību uzskatiem, kuriem nozarē vai jomā kopumā ir maz atbalsta un kam par labu runā maz nopietnu pierādījumu. Žurnālistu uzdevums ir vērtēt, cik nozīmīgi ir viedokļi, kas to materiālos tiek izmantoti — marginālu balsu neiekļaušana nenozīmē “cenzūru”;

3) LŽA Ētikas kodeksa 3.5. punkts par anonīmo avotu izmantošanu attiecas uz situācijām, kurās žurnālistam pašam avota identitāte nav zināma. Šādu avotu izmantošana ir saistīta ar nozīmīgiem riskiem — piemēram, žurnālistam var būt ierobežotas iespējams izvērtēt avota sniegtās informācijas

patiesumu vai avota rīcības motīvus. Turpretī ir situācijas, kurās informācijas avotu ir pamats sargāt no publicitātes, un to var panākt ar anonimitāti. Informācijas avota vārda neminēšana vai attēla nerādīšana nav pretrunā ar to, ka pašam žurnālistam avota identitāte var būt zināma. Ētikas kodeksa 3.1. punkts turklāt paredz, ka “žurnālistam nav tiesību atklāt informācijas avotu bez tā piekrišanas”. Citiem vārdiem — informācijas avotiem uz anonimitāti ir tiesības. Žurnālista atbildība ir veikt nepieciešamo izpēti un izvērtēt informācijas avota ticamību, bet avota anonimizēšana nav pretrunā ar žurnālista pienākumu sniegt patiesu un pilnīgu informāciju.

LŽA Ētikas komisija uzskata, ka raidījums par Laimas boreliozi ir izgaismojis nozīmīgu aktualitāti Latvijā. Raidījums ir vēstījies, ka ne vienam vien cilvēkam Latvijā ir noteikta nepareiza diagnoze. Vēstules autori raidījumā rādīto Latvijas iedzīvotāju ārzemēs iegūto diagnozi — Laimas borelioze — nav apšaubījuši. Līdz ar to redzams, ka problēma pastāv, bet šādas problēmas izzināšanu nav pamata saukt par Latvijas mediķu “diskreditēšanu”.

LŽA Ētikas komisija: Jānis Buholcs, Anda Rožukalne, Kārlis Dagilis, Aidis Tomsons, Sandra Dieziņa
2019. gada 7. maijā